

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2012

Michaela Šišková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Klášter premonstrátů Teplá: osobnosti
vědy a školství**

Michaela Šišková

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Klášter premonstrátů Teplá: osobnosti

vědy a školství

Michaela Šišková

Vedoucí práce:

Mgr. Eduard Neupauer, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červen 2012

.....

Obsah

1	ÚVOD.....	1
2	KDO JSOU PREMONSTRÁTI? PREMONSTRÁTI VE FRANCII	6
	2.1 Struktura a zaměření řádu.....	8
	2.2 Spiritualita.....	8
3	PREMONSTRÁTI V ČECHÁCH: STRAHOVSKÝ KLÁŠTER V PRAZE.....	11
	3.1 Premonstráti v Čechách: klášter Teplá.....	12
	3.2 Umístění kláštera.....	12
	3.3 Historie	13
4	KNIHOVNA.....	15
	4.1 Knihovna – sbírky	17
	4.1.1 Rukopisy	18
	4.1.2 Prvotisky	19
	4.1.3 Paleotypy	20
	4.1.4 Archiv	20
	4.2 Muzejní sbírky.....	21
5	ŠKOLSTVÍ.....	22
6	VÝZNAMNĚJŠÍ OSOBNOSTI KLÁŠTERA TEPLÁ (VÝBĚR) 28	
	6.1 Filip Matěj Josef Klimeš (1809 -1886).....	28

6.2	Václav Jaroslav Vacek (1865-1935)	29
6.3	Josef Stanislav Zauper (1784-1850)	31
6.4	Alois Martin David (1757-1836)	32
6.5	Chrysostumus Laurentius Pfronger (1751-1812).....	33
7	ZÁVĚR.....	36
8	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	38
9	RESUMÉ.....	40
10	SEZNAM PŘÍLOH	42
11	PŘÍLOHY	43

1 ÚVOD

Současné období je charakterizované nejen neustále medializovanou ekonomickou krizí, ale především morální krizí společnosti. Ve společnosti, která je založená na „konzumu“, výkonu a úspěchu jako jediném hodnotícím kritériu, se nabízí opět velký prostor působení církevních řádů jako protipólu tohoto trendu. Církevní řády po navrácení neoprávněně odebraného majetku bojují s finančními problémy, přesto na poli duchovním již některé řády obnovily svoji činnost a navazují na dlouholetou kontinuitu duchovní podpory.

Zvolené téma jsem si vybrala, protože velmi silně vnímám důležitost duchovního aspektu v životě a ctím nezpochybnitelnou podporu ze strany jednotlivých církevních řádů. Ve své práci bych se chtěla pokusit o rozbor toho, zda a jak přispěl tento duchovní stánek v oblasti vědy a školství.

Cílem práce je pokusit se vyhledat jednotlivé aspekty, kterými tento klášter během svého letitého působení v Teplé přispěl ke kulturnímu rozvoji, s poukazem na šíři působení přesahující Teplou, a tím zasahující celý Západočeský kraj.

Než přistoupíme k badatelské činnosti, k samotnému dokazování míry a rozsahu přínosu kláštera v Teplé pro vědu a školství, zmíníme v úvodní části příčiny a okolnosti vzniku tohoto řádu, který má své kořeny ve Francii a představíme osobnost sv. Norberta, zakladatele řádu.

Dále se podíváme na zaměření a spiritualitu řádu, jelikož nelze abstrahovat hlavní poslání každého kláštera, a to je bohoslužebná činnost. Již zde se objeví podpora vědy a vzdělanosti, jelikož toto je jedním z nosných pilířů řádu premonstrátů od jeho počátku.

Osvětlíme příchod premonstrátského řádu do českých zemí, zmíníme vznik prvního kláštera, Strahovského kláštera v Praze, ale především založení kláštera v Teplé v roce 1120. Přiblížíme svatého Hroznatu, s kterým je spjata počáteční historie kláštera.

V následující části se v krátkosti seznámíme s vývojem kláštera a historickými mezníky v jeho existenci. Klášter jako součást společnosti odráží problémy své doby a obzvláště vztah sakrálního a profánního aspektu, který často zasahoval do dějin lidstva a promítl se pochopitelně i do dějin a vývoje kláštera samotného.

Poté se zaměříme na konkrétní přínos pro vědu a školství. Nejdůležitějším fenoménem a srdcem každého kláštera je knihovna. Nahlédneme na některé vzácné dochované tisky z jednotlivých období. Odkryjeme další fakt přispívající k podpoře vědy, a to velmi brzké zpřístupnění klášterních sbírek veřejnosti, kdy sbírky přestaly sloužit jenom pro potřeby řeholníků.

Zajímavá je také kontinuita podpory školství, ať už přímým zřizováním škol a vysíláním členů premonstrátského řádu na studia do jiných ústavů nebo podporou nadaných žáků při studiích. Klášter Teplá se bezpochyby stal opěrným bodem vzdělání v této oblasti. Průřezem jednotlivých typů škol a okolnostmi jejich vzniku odkrýváme další velmi důležitý směr, kterým se ubírala podpora vědy v klášteře Teplá.

V další části práce poukážeme na některé vybrané osobnosti. Pokusíme se zodpovědět otázku, co spojuje tyto výjimečné lidi, kteří žili v různých historických obdobích a působili v různých vědních oborech. Další výzkumnou otázkou bude, jak přispěl klášter k jejich další životní a profesní dráze a naopak, čím oni přispěli celé společnosti k zvyšování duchovního potencionálu lidí žijících v jejich okolí. Podíváme se, nakolik jejich vliv přesáhl hranice Tepelska, ale někdy i Západočeského kraje, a to v případě badatelů podporujících mezinárodní spolupráci a šířících český fenomén za hranicemi, jakým byl například astronom Alois Martin David.

Závěrem práce se budeme zamýšlet nad tím, k jakým výsledkům jsme během našeho bádání došli, co jsme se dozvěděli o premonstrátském klášteře a jeho přínosu pro rozvoj vědy, jak hodnotí rozsah a význam kláštera v Teplé autoři jednotlivých publikací. Budeme zvažovat, do jaké míry se nám podařilo

prozkoumat různé aspekty přínosu tohoto kulturního stánku a podhalit jeho přínos jak v minulosti, ale nahlédnout i do současného chodu kláštera a nastínit i rýsující se perspektivy znovuobnovujícího se fungování kláštera a jeho činnosti na poli podpory vědy v budoucnosti.

Práci začínáme stručným popisem (deskripcí) vývoje premonstrátského řádu, jeho vzniku ve Francii a poté vstupu na české území. Krátký nástin jednotlivých etap vývoje byl nutný pro pochopení dnešního stavu.

V návaznosti na specifika vývoje nastíněného výše objasníme strukturu a zaměření řádu, které se jeví jako základní pro aspekt podpory vědy a školství řádu premonstrátů. Nejdůležitějším přínosem je knihovna, proto jí věnujeme více místa. Tato část spočívá v deskripci fondů knihovny. Rozsáhlá část je věnována oblasti školství, jde o kompilaci.

Nejdůležitějším pramenem je kniha autora Milana Hlinomaze *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Tato publikace psaná naším předním odborníkem podává souhrnný přehled o klášteře. Publikace je rozdělena do šesti částí, přičemž stěžejní z pohledu bakalářské práce je pátý díl zabývající se vědeckým a kulturním významem kláštera.

Autorky druhé knihy *Item plures et alios libros; knihy kláštera Teplá ve fondech Národní knihovny České republiky*, Michaela Baumlová a Zuzana Kulová, seznamují velmi podrobně spolu s historií kláštera také s historií a obsahem knihovny. Kniha je dělena na šest částí a poslední část je věnována rukopisným pokladům. Velmi přínosný je také obrazový doprovod.

Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích II., 1. svazek, Řeholní kanovníci autora Milana Bubna je velmi přehledná publikace. Kromě faktů uvedených již i ve dvou výše zmiňovaných publikacích, jako je historie a příchod řádu do českých zemí, jsou zde nové a přínosné údaje a také doplňující informace týkající se řádových

pravidel, řádových oděvů a různých privilegií. Text se zaměřuje rovněž na kulturní a hospodářský přínos řádu v našich dějinách.

Velmi přínosným zdrojem informací byla také publikace *Klášter Teplá: minulost-současnost* autora Františka Hroznatý Janouška. Přestože se jedná o publikaci velmi stručnou svým rozsahem, je zajímavá, a to zejména tím, že její autor je člen premonstrátského řádu. Především úvod je prostoupen duchovním rozměrem, jakýmsi apelem na dodržování Hroznatova odkazu, a právě v této části je cítit bytostné propojení autora s klášteřem.

Další informace byly čerpány ze *Sborníků Chebského kraje, Západočeského muzea, Sborníku Karlovarského kraje či Minulostí západočeského kraje*. Jelikož se jedná o zhodnocení přínosu konkrétního kláštera, a to kláštera zeměpisně umístěného v oblasti Chebska, bylo nutno čerpat ze sborníků věnovaným této oblasti západočeského kraje.

Článek Milana Hlinomaze *Klášter premonstrátů Teplá* uvádí další fakta o sbírkách v klášterní knihovně (Historický sborník Karlovarska VI).

Jednotlivým osobnostem byly věnovány následující články ve sbornících: článek *Tepelský opat Dr. Gilbert Johann Helmer* od autora Hlinomaze (Historický sborník Karlovarska VII), článek *Klášter Teplá, Plzeň, Mariánské Lázně* od autora Františka Hoffmanna, který se podrobněji zaměřuje na některé osobnosti vědy a školství (Minulostí Západočeského kraje XXXVII), článek *Tepelský knihovník a hudební skladatel J. V. Vacek, O. Praem* od Chaloupkové (Sborník Chebského muzea 1998) a článek *A. M. David k 250. výročí narození nejvýznamnější vědecké osobnosti Tepelska* od autorů Milana Hlinomaze a Lucie Mildorfové.

Jako doplňující zdroj informací byly použity oficiální webové stránky Strahovského kláštera a kláštera v Teplé.

Velmi přínosným byla také konzultace s historičkou a archivářkou Mgr. Michaelou Baumlovou v klášteře, stejně jako osobní návštěva knihovny a celého kláštera. Za odborné vedení a konzultace děkuji vedoucímu bakalářské práce panu Mgr. Eduardu Neupauerovi, Ph. D.

2 KDO JSOU PREMONSTRÁTI? PREMONSTRÁTI VE FRANCII

Řád premonstrátů má svůj původ ve Francii. Tento řád přijal název premonstráti podle území Prémontré v severní Francii, kde se nacházel původní a první klášter. Používá také jméno norbertini podle svého zakladatele sv. Norberta či bílí kněží podle barvy svého roucha, která symbolizovala duchovní čistotu.¹

Řád premonstrátů založil v roce 1120 sv. Norbert z Xanten.² Narodil se ve šlechtické rodině, získal vzdělání, a tím byl předurčen pro kariéru u císařského dvora. Norbert se však neztotožňoval se stavem církve, která byla závislá na feudálech, a tím docházelo ke korupčnímu prostředí a stal se součástí obrodného hnutí své doby tzv. gregoriánské reformy³. Tato reforma je z pohledu premonstrátského řádu velmi důležitá, právě v kontextu této reformy, zakládá sv. Norbert společenství v Prémontré. Přijímá jako základní pravidlo Řeholi sv. Augustina, což patřilo v době gregoriánské reformy k základu reformního hnutí. Podoba gregoriánské reformy se v prvotní komunitě v Prémontré rýsuje především v těchto aspektech: Norbert staví na liturgické modlitbě konané ve vlastním kostele; bohaté přijímání svátostí, z něhož vyzařovala víra členů komunity; zvláštní místo zaujímá eucharistie a její denní slavení; denně se konalo kapitulum (četba martyrologia, řehole, připomínka zemřelých, kárání přestupků); studium a kontemplace, které byly nazývány lectio divina; kázání Božího slova; příjem a pomoc chudým - milosrdenství a pohostinnost; velká oddanost Panně Marii.⁴

Řád premonstrátů je plodem gregoriánské reformy, reformy, která si kladla za cíl obnovení svobody církve, vytvoření církve nezávislé na státu, církve svobodné bez jakéhokoliv vměšování. Zdůrazněn byl také požadavek

¹ Baumlová, M; Kulová, Z. *Item Plures et alios libros, Knihy kláštera Teplá ve fondech Národní knihovny*, s. 11.

² Buben, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 63.

³ Tamtéž s. 65.

⁴ <http://www.premonstrati.org/?s=historie>

svobody k vykonávání pozitivního poslání církve. Tato reforma odráží situaci v 11. století, v době, kdy dochází k velkým sociálně ekonomickým změnám, díky tomu vzniká ve městech nová vrstva kupců a řemeslníků, budoucí měšťanský stav. Sílí touha po svobodě a autonomii. Současně přetrvává problém, který trvá po staletí a to je vymezení postavení církve ve vztahu papež- panovník. Nejvýznamnější je gregoriánská reforma papeže Řehoře VII, který hájil práva církve proti císaři Jindřichu IV, který žil v říšské teologii o sakrálním království, které mělo své místo v hierarchii církve a to v jejím čele, současně se cítil jako král a kněz. Reformní snahy se projevovaly nejen ve vztahu ke společnosti, panovníkovi, ale také bylo směřováno dovnitř církve. Hlavní priority gregoriánské reformy jsou liturgický život, pohostinnost a charita a zakládání škol a podpora vzdělání, v této době právě roste potřeba vyšší vzdělanosti, je to doba rozvoje katedrálních a klášterních škol.

Svůj nesouhlas zcela v duchu gregoriánské reformy, potvrdil sv. Norbert tím, že opustil dvůr a vydal se na cestu potulného kazatele. Majetek rozdělil chudým a založil malý klášter. I po založení první komunity pokračoval Norbert v apoštolských cestách jako kazatel. V roce 1126 byl jmenován arcibiskupem v saském Magdeburku. Zemřel v roce 1163 a v roce 1582 byl kanonizován papežem Řehořem XIII.⁵

Postupně vznikaly premonstrátské kláštery po celé Evropě, v Palestině a na Kypru. Jako každý jiný řád zasáhl do chodu řádu historický vývoj, který nebyl vždy církvi nakloněn, ať už jde o války, morové epidemie. Míra ovlivnění života premonstrátského řádu se v různých zemích lišila. Jiná byla situace např. v Německu, kde se šířilo luteránství a bylo zrušeno mnoho kanonií, velký zásah byla také reformace Jindřicha VIII., který zničil všechny premonstrátské kláštery. Situaci v českých zemích nejvíce poznamenalo husitství a z novodobých dějin komunismus. Největší rána pro premonstráty přišla v době francouzské revoluce, kdy byly Národním shromážděním zrušeny

⁵Buben, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 66.

všechny řády, a majetek církve se stal majetkem národním. V této době bylo řádové centrum neformálně přesunuto do Prahy.

2.1 Struktura a zaměření řádu

Při odkrývání struktury řádu, si ústy autora Janouška osvětlíme některé pojmy. Premonstráti jsou řeholními kanovníky. Původně slovo kanovník neznamenovalo církevní hodnost, ale určitý způsob života kněží v komunitě, určitá pravidla společenského života a její členové jsou tedy odvozeny od tohoto pojmu: kanovníci. Řeholníci jsou proto, že se zavazují řeholními sliby čistoty chudoby a poslušnosti. Toto byla i hlavní idea sv. Norberta, sjednotit kněze do komunity, aby žili dokonalým duchovním životem.⁶

Poslání řádu jsou činnosti spojené s chodem kláštera jako konání bohoslužeb a chórových motliteb, pěstování eucharistické a mariánské úcty. Premonstráti se snaží spojovat kontemplaci s apoštolskou činností, hlavně s pastorační ve farnostech.⁷

Řád je od prvopočátků spojen s ideou rozvoje a podpory vědecké práce, kulturní a pedagogické působení na školách všech typů a stupňů. Důraz, který kladou a vždy kladli premonstráti na význam vzdělání je patrný ještě dnes, kdy podmínkou přijetí je ukončené středoškolské vzdělání s maturitou.⁸ I samotný zakladatel sv. Norbert z Xanten získal hluboké vzdělání, což nebylo ve své době, ve 12. století, běžné.

2.2 Spiritualita

Pro pochopení a odkrývání života řádu premonstrátů a snaze nalézt odpověď nakolik a jak přispěl tento řád k duchovnímu rozvoji celé oblasti, nelze opominout spiritualitu řádu. Právě spiritualita, jako specifická cesta k nalezení duchovna, objasňuje jednotlivé řády a dává specifickou charakterizaci každému

⁶ Janoušek, H. F. Klášter *Teplá, minulost a současnost*, s. 8.

⁷ Buben, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 59.

⁸ Tamtéž s. 63.

společenství. Přístupové cesty k Bohu byly vždy ve spojení s nějakým hnutím a ovlivněny charismatem, které stál v čele. Takovou charismatickou osobností byl sv. Norbert. Život premonstrátů je založen na tzv. smíšeném životě, život ve společenství v klášteře nesoucí v mnohém znaky a formu mnišských řádů, u premonstrátů v souladu s jejich kanovníckým založením s důrazem na společnou slavnostní chórovou modlitbu, propojenou s prací mezi lidmi, jimž to, co sami žijí, chtějí předávat.

Propojení života v klášteře s prací mezi lidmi odráží zkušenosti sv. Norberta a problémy své doby, tak jak je viděl za života kanovníckého, což byl sbor kleriků shromážděný kolem katedrálního či jiného významného kostela, kde by společně žili a modlili se. Řeholními sliby se zavazují dodržovat řeholní pravidla a stávají se tak řeholními kanovníky.

Premonstrátský život je tvořen čtyřmi hlavními principy- *společenství, kontemplace, činnost a stabilita místa.*

*Společenství*⁹ představuje společný život tvoří základ odkazu sv. Norberta. Společný život poskytuje sílu a oporu pro každého jednotlivce, ale také určitý závazek. Ztělesňuje ochotu zříkat se sebe a obětovat se pro druhého a dokázat nadřadit potřeby druhého nad vlastní. Společenství je pro premonstráty místo, kde se člověk setkává s Bohem, přijímá jeho lásku a odpovídá na ni.

*Kontemplace*¹⁰

V náhledu premonstrátské spirituality je kontemplace veškeré hledění na Pána, představuje tedy jejich život v Bohu. Jde o vytvářené a podporované prostředí modlitby. Chvála Boha v chóru je pro premonstrátské kanovníky nejen důležitou součástí modlitby, ale hlavním pilířem modlitebního setkání s Kristem.

⁹ Společenství latinsky *communio*, který označuje vzájemný vztah mezi křesťany

¹⁰ Kontemplace z lat. *contemplatio* je nejvyšší stupeň modlitby; stav přímého patření na Boha člověkem

To se projevív zejména v podobně důstojném slavení eucharistie¹¹. Svatý Norbert byl člověkem veskrze eucharistickým, což se promítlo nejen do jeho nasazování se ve prospěch hájení pravdy reálné přítomnosti Božího Syna v eucharistii (díky tomu je dodnes znázorňován s monstrancí), ale čerpání síly z eucharistie a eucharistické smýšlení (obětní vydání se pro druhé) byly pro něj charakteristickým rysem.

Činnost patří k životu premonstrátů a harmonicky se doplňuje s jejich životem. Žádná apoštolská práce slučitelná s jejich komunitním a modlitebním životem není proti premonstrátské spiritualitě a jejich formě života. Premonstráti pracují jako vyučující na školách, i v různých jiných oblastech jako zdravotnictví, armádě, kultuře, při pomoci drogově závislým či zapojených do standardní pastorační práce ve farnostech. Díky životu a práci v komunitě může každý co nejvíce rozvinout a užít svých osobních darů, vloh a charismat (práce s mládeží, rodinami či seniory, péče o duchovní hudbu).

Velmi důležitá je také *stabilita místa, zázemí*.

Premonstráti jsou společenstvím, společně žijícím a pracujícím – ale to neznamena, že kdekoli a jakkoli. Jsou společenstvím „rodinou“ a ta má svůj domov. Tím je pro premonstráty vždy jejich domovský klášter, centrální klášter kanonie. Tam vstupují, tam probíhá jejich formace, k tomu domu, místu a společenství bratří do dané kanonie patřícím si budují svůj vztah, na toto místo skládají své sliby a zde se také pravidelně scházejí i v případě, že vykonávají spoji činnost v jiném místě.¹²

¹¹ Eucharistie: Mše či mše svatá je v katolické církvi označení pro slavení eucharistické oběti (nekrvavé zpřítomnění Kristovy oběti na kříži)

¹² <http://premonstrati.org/>

3 PREMONSTRÁTI V ČECHÁCH: STRAHOVSKÝ KLÁŠTER V PRAZE

První premonstrátský klášter u nás, Strahovský klášter, byl založen r. 1140¹³ díky olomouckému biskupovi Jindřichovi Zdíkovi za vlády knížete Vladislava II.

Pro olomouckého opata představoval řád premonstrátů reformní snahy usilující o vymanění církve z vlivu státní moci. Stejně jako ostatní kláštery čelil tento klášter problémům, které přinášel historický vývoj. Z pohledu českých zemí nejvíce negativně ovlivnilo život kláštera husitství, josefínské reformy a z novodobých dějin komunismus. Strahovský klášter je propojen s tepelskou osobností Jana Lohela. Tento tepelský premonstrát se zasloužil o oživení kláštera po husitském plenění, přírodních katastrofách i špatném působení předešlých opatů. V roce 1579 převzal klášter a je považován za druhého zakladatele kanonie. V roce 1594 zakládá proslulou Strahovskou knihovnu.¹⁴ Klášter, stejně jako ostatní kláštery v duchu svých snah o šíření vzdělání spravoval několik škol, např. gymnázium v Žatci, reálnou a obchodní školu v Liberci a reálnou školu v Rakovníku.

Velmi specifickým místem je Strahovská knihovna, která přežila částečně díky faktu, že zde byl v r. 1953 založen Památník národního písemnictví. Knihovna byla zčásti zachována, obrazy, archiv a jiné cennosti byly však různě rozvezeny. V současné době knihovnu opět spravují premonstráti, čítá okolo 150 000 svazků, z toho 2600 inkunábulí a 2000 rukopisů, z nichž nejstarší, tzv. Strahovský evangeliář se datuje do roku 860.¹⁵

¹³ Buben, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 74.

¹⁴ Tamtéž s. 77.

¹⁵ Tamtéž s. 84.

3.1 Premonstráti v Čechách: klášter Teplá

Zakladatelem kláštera v Teplé je český šlechtic Hroznata, který roku 1193¹⁶ založil tepelskou kanonii. Hroznata pocházel z nejvyšší vrstvy české společnosti. Díky své vzdělanosti se dostal na dvůr Jindřicha Břetislava a Přemysla Otakara I. Po smrti manželky a syna se ale rozhodl změnit způsob života.

K založení kláštera byl zavázán papežem Celestinem III, jako dispens od slibu účasti na křížové výpravě do Svaté země. V roce 1200¹⁷ zakládá Hroznata ženský klášter v Chotěšově, kde pobývaly jeho sestry Vojslava a Judita. Sám se stal správcem obou fundací. Zemřel v rukách nepřátel, byl unesen pravděpodobně, protože bojoval proti nájezdům na kláštery z území Německa.¹⁸

Blahoslavený Hroznata byl svatořečen až na konci 19. století. Českou veřejností není vnímán tak silně, jako ostatní světci např. sv. Václav, sv. Vojtěch, kvůli často problematickým česko- německým vztahům.

3.2 Umístění kláštera

Klášter byl založen v místech pustého bažinatého údolí, kde bylo drsné a chladné podnebí. Název Teplá je odvozen od říčky Teplá, která tímto místem protéká a otepluje se z tamějšího vřídla. Oblast Tepelska byla důležitá zemská brána, protože sousední Chebsko bylo tehdy ještě částí německé říše. Klášter byl založen asi dva kilometry od osady, protože se jednalo o klášter kolonizační, ne městský a to předepisovalo určitou vzdálenost od osídlených míst, aby byl zaručen rozjímavý život řeholníků.

¹⁶ Hlinomaz, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 9.

¹⁷ Tamtéž s. 9.

¹⁸ Tamtéž s. 11.

Zakladatel sv. Hroznata pocházel z nejvyšších vrstev české společnosti. Tento rod uplatňoval majetkovou a politickou moc na Litoměřicku¹⁹. Bylo obvyklé, že tyto rody rozšiřovaly svůj vliv a to do méně obydlených částí Čech, což představovala právě oblast Tepelska.

3.3 Historie

Podobně jako v dějinách církve sledujeme i v dějinách premonstrátského řádu období rozkvětu i úpadku a následujícího vzrůstu.

Podíváme-li se na historii kláštera, již od založení ji prostupuje hlavní úkol, a to duchovní správa, posvěcování kněžstva a vždy zdůrazňující důkladné studium. Tyto cíle se během více než 800leté existence podařilo naplňovat s většími či menšími úspěchy, v kontextu s historickou dobou. Stejně tak, jako šly dějiny protknuté podporou církve, ale i období vůči církvi nepřátelské, stejně tak nelze abstrahovat dějinné podmínky, za kterých se odehrával život v klášteře.

S osudy kláštera v Teplé jsou spojeny osudné momenty té které doby, klášter stejně tak jaké ostatní církevní stavby zasáhlo mnoho historických událostí, které se projevily v životě kláštera. Z pohledu historického největším zásahem v českých zemích bylo husitství, dále luteránství, které také přináší duchovní úpadek, a doba 18. století doba osvícenství a josefinismu. Zatímco doba husitství byla vůči stávajícím náboženstvím velmi nepřátelská, doba osvícenství, doba tereziánských a josefínských reforem, přestože byla dobou rušení klášterů, neodmítala náboženství jako takové. Osvícenství přineslo nové pohledy na náboženství. Tato doba je pro život kláštera v Teplé velmi důležitá, protože v této nelehké době, klášter prokázal svoji životaschopnost a svůj význam pro šíření vzdělanosti v celé oblasti.

Doba osvícenství je z pohledu existence klášterů klíčová. V duchovním životě Evropy se ztrácí to, co bylo nedílnou součástí to, co bylo pilířem evropské

¹⁹ Tamtéž s. 15.

civilizace a tím je bezpochyby náboženství, hledají se nové cesty jak vysvětlit Bibli. Celková doba se vyznačovala kritikou církve. Církev musela ustupovat a přizpůsobovat se novému pohledu. Bible i teologie jako celek jsou konfrontovány s výsledky vědeckého bádání. Tyto nové náhledy ovlivnily také život v Tepelském klášteře. V této době se objevuje *Kryštof Heřman Trautmannsdorf*, hrabě a opat, který je představitel tohoto nového pohledu. Tento opat se zasloužil o zachování kláštera, v době, kdy probíhající reformy rušily kláštery (r. 1782 byl zavřen klášter v Chotěšově, v roce 1785 postihl stejný osud klášter v Plasích)²⁰. *Trautmannsdorf* dokázal zdůraznit veřejně prospěšnou činnost kláštera, která byla v přímém souladu s ideami premonstrátského řádu. Klášter zůstal i v této době centrem vědy, umění a vzdělání v západních Čechách. Na druhé straně, ale naprosto totožně s duchem osvícenství upadal duchovní život v klášteře. Sám opat se například nezúčastňoval chrámové motlitby, která představuje základ života řeholních kanonických komunit.²¹

²⁰ Janoušek, H. F. *Klášter Teplá, minulost - současnost*, s. 19.

²¹ Hlinomaz, M.: *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 19.

4 KNIHOVNA

Podíváme-li se na život jednotlivých klášterů, potom nedílnou součástí je vždy knihovna. Původně sloužily převážně liturgickým účelům, bohoslužebné texty jsou podmínkou fungování každého řádu. Zpočátku byly knihy umístěny v klauzuru²² a byly přístupny jenom členům řádu a nikoliv světským osobám. Postupně se knihovny rozrůstaly o výtisky sloužící pro potřeby řeholníků, kteří vyučovali na různých typech škol. Velkým předělem bylo umístění knihovny mimo klauzuru a tím zpřístupnění širší veřejnosti. Péči o knihy byla vždy věnována velká pozornost, knihy byly považovány za klášterní cennost.

Největším příspěvkem k rozvoji vědy je bezpochyby knihovna, která je druhá největší klášterní v republice, čítající 70.000 svazků velké historické hodnoty. Knihovna je přístupná veřejnosti, čímž řád navazuje na své vědecké tradice.²³

Nedílnou součástí podpory vzdělání byla činnost představitelů kláštera, opatů, kteří byli většinou bibliofily, díky nimž také byla založena a nadále obohacována klášterní knihovna. Již sám zakladatel Hroznata byl vzdělaný člověk a kladl důraz na zlistnění právních aktů²⁴. Nesporným klenotem je závět zakladatele kláštera, kdy jde o nejstarší dochovanou listinu českého šlechtice vůbec.

V 15. století, v neklidné době husitských válek, vytvořil opat *Zikmund*, duchovní instituci neobvyklé úrovně, díky své bibliofilské činnosti. Získal vzácné prvotisky do knihovny, rozšířil knihovnu o vzácné misály, antifonáře a graduály z Bavorska a Itálie.²⁵

²² Klausura – veřejnosti nepřístupná část kláštera

²³ Hlinomaz, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 24.

²⁴ Hlinomaz, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 27.

²⁵ Tamtéž s. 37.

Přestože byl klášter vypleněn a byly odvezeny chorální kodexy, přesto klášter zůstal jako jeden z nejlépe zachovaných ve své době. V roce 1501 byl vybudován knihovní sál a knihovna v této době obsahovala 700 svazků.²⁶

Velmi důležitý byl rok 1716²⁷, kdy klášterní knihovna dostala svolení půjčovat i na jiné fary, tím došlo k podpoře vzdělanosti i mimo zdi kláštera. V tomto období má knihovna dva samostatné oddíly- teologický a filosofický, kde jsou uloženy i svazky neteologických oborů.

Vznik a následující péče o knihovnu by nebyly možné bez podpory jednotlivých opatů a knihovníků. Mezi významné osobnosti, patřil opat *Jeroným Ambros*²⁸, rodák z Malesic u Plzně, sám učenec, autor teologických pojednání. Za jeho působení se knihovna rozrostla o výtisky ze soukromých knihoven. Za významný přínos lze také považovat založení klášterního muzea, které zahrnovalo sbírky obrazů, soch, mincí ale i přírodní sbírky a fyzikální přístroje. Klášter se tak stal střediskem věd a umění.

Právě období poloviny 17. století až do roku 1800 bylo z hlediska fungování věd a umění pro historii kláštera nejúspěšnější.

Na počátku 19. století²⁹ byl vystavěn samostatný trakt pro stále se rozrůstající knihovnu a muzejní a umělecké sbírky. Zásahu na tom má *dr. Gilbert Helmer* opat, který je velmi rozporuplnou osobností, kdy byl jako rodilý Němec věrný myšlence rakousko-uherské státnosti, čímž se dostával do sporu s českou snahou o osamostatnění. Současně byl ale osobnost, která má nesporné zásluhy na rozvoji vědy a školství a dosáhl i mezinárodního věhlasu.

Zásahu o chod a rozrůstání této bezpochyby jedinečné knihovny mají i tamní knihovníci. Významnou osobností byl knihovník a archivář *Klimeš*.

²⁶ Tamtéž s. 51.

²⁷ Tamtéž s. 76.

²⁸ Tamtéž s. 68.

²⁹ Hlinomaz, M. *Tepelský opat Dr. Gilbert Johann Helmer*, s. 137.

Za jeho působení se knihovna rozrostla o 15.000 svazků³⁰. Sám také navazoval styky s ostatními knihovnami, institucemi a badateli. Dále také přispěl tím, že pokračoval v katalogizaci fondů. Je spoluautorem jubilejního slavnostního sborníku vydaného k 700 výročí založení kláštera.

V dalším období, v letech 1914 až do konce druhé světové války, poznamenává klášter fakt, že jde o národnostně německý klášter. Začíná se objevovat národnostní konflikt, který vyvrcholí během 2. světové války německým nacionalismem a poté anexí českého pohraničí. Během 2. světové války byla veškerá duchovní i pedagogická činnost přerušena a klášterní knihovna byla zneprístupněna zapečetěním. Po komunistickém převratu byl inventář předán do péče kulturním institucím.

Po násilném zastavení činnosti v r. 1950 převzala rukopisný fond tepelské knihovny Národní knihovna České republiky³¹. Na krátké období se svazky vrátily na místo svého původu, ale poté byly prvotisky a paleotypy natrvalo umístěny a badatelům zpřístupněny ve studovně Oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny České republiky.

4.1 Knihovna – sbírky

Vzhledem k tomu, že se jedná o bakalářskou práci, předkládám pouze hrubý, informativní náčrt obsahu tepelské kapitulní knihovny.

Význam tepelské klášterní knihovny lze vidět zejména v autenticitě jejích sbírek. Odráží se zde dlouhé trvání tohoto kulturního stánku a díky tomu lze po obsahové stránce vysledovat jednotlivá historická období. Na tepelský knižní fond můžeme pohlížet jak z hlavního hlediska, a to z hlediska knihovědy. Obsahuje některé velmi vzácné gotické, renesanční, i barokní vazby. Cenné jsou sbírky také tím, že poskytují pohled na církevní a řádové dějiny. Rovněž

³⁰ Bäumlová, M, Kulová, Z.: *Item Plures et alios libros, Knihy kláštera Teplá ve fondech Národní knihovny České republiky*, s. 134.

³¹ Tamtéž s. 133.

neopominutelné jsou sbírky poskytující náhled na regionální dějiny oblasti Tepelska.

V knihovně se nacházejí jednak původní rukopisy, a také rukopisy, které byly získány z jiných míst. Dále mezi významné sbírky patří tzv. inkunábula, jde o prvotisky do r. 1500 a neméně obsáhlé jsou také tzv. paleotypy, tisky z let 1501-1539. Dále je ve sbírce okolo 30.000 starých tisků vytištěných do r. 1800³²

4.1.1 Rukopisy

První rukopisné liturgické knihy a bohoslužebné texty se nacházely v klášteře již od jeho založení mezi léty 1193-1197. Z období předhusitského se zachovalo okolo dvaceti rukopisů, pět z nich je českého původu a pravděpodobně pouze tři rukopisy vznikly přímo v klášteře Teplá.³³

V knihovně je uložen také jediný doložený český rukopis. Jako místo vzniku kláštera Teplá lze doložit pouze u jednoho díla, a to u rukopisu *Vita beati Hroznatae* z poloviny 13. století. Legenda je vevázána do nového klášterního kodexu, obsahujícího sbírku pramenů a literaturu věnovanou životu zakladatele kláštera. Shromáždění těchto materiálů bylo dílem *F.M.Klimeše*, který soustředil tyto dokumenty na akt blahořečení Hroznaty. Vlastní *Vita fratris Hroznatae* je napsáno na šestnácti foliích středoevropského pergamenu. Autor legendy byl členem tepelské kanonie. Legenda je rozdělena do deseti kapitol a pojednává o Hroznatově životě až do jeho mučednické smrti. Tím, že byla napsána pouhých čtyřicet let po jeho smrti, tím se stává základním a věrohodným zdrojem dávající informace o Hroznatově životě.³⁴

Mnoho rukopisů bylo získáno během historie kláštera díky bibliofilní činnosti opatů či knihovníků.

³² Hlinomaz, M. *Kláster premonstrátů Teplá*, s. 233.

³³ Baumlová, M.; Kulová, Z. *Item Plures et alios libros, Knihy kláštera Teplá ve fondech Národní knihovny České republiky*, s. 37.

³⁴ Tamtéž s. 125.

V knihovně se nachází také několik kodexů, které mají podobný obsah. Mezi nimi je výjimečný *Rituale Praemonstratense*³⁵, který je jedinečný pěti kolorovanými kresbami na začátku jednotlivých částí textu. Představují rituální úkony, obřad kapitulních slibů, obřad slavných slibů, obřad slibů na svátek Božího těla, obřad pohřební.

K neznámějším rukopisům tepelské knihovny patří tzv. *Codex Teplensis*, pocházející z přelomu 14.–15. století. Dílo představuje německy Nový zákon, jeho text se stal základem nejstarších německých tištěných biblí.³⁶

Velmi zajímavých rukopisem je *Modlitební knížka krále Ladislava Pohrobka*. Jde o soubor textů určených mladému králi a obsahuje množství iluminací, které jsou ikonograficky mimořádně zajímavé.

4.1.2 Prvotisky

Fond obsahuje přes 540 inkunábulí³⁷. Velkou zásluhu na shromáždění těchto vzácných knih má opat *Sigmund /Zikmund Hausmann*³⁸, který pořizoval tisky na svých cestách do Německa a Itálie. Sbírky se také rozrůstaly dary, výměnami či začleněním sbírek zemřelých konventuálů.

V této době také fungovala vazačská dílna a mnoho drobných prvotisků bylo svázáno do konvolutů³⁹.

Již v 16. století byly knihy v klášteře rozděleny na liturgické, které byly uloženy v kostele a teologické, které byly zamknuty ve skříni.

Kdybychom chtěli zkoumat tepelský fond z pohledu obsahu, potom logicky převládají díla zaměřená teologicky, dále liturgická díla, různá vydání bible, scholastická filozofie, církevní právo. Lze nalézt i učebnice latiny či

³⁵ Tamtéž s. 117.

³⁶ Tamtéž, s. 127.

³⁷ Tamtéž s. 59.

³⁸ Hlinomaz, M. *Kláster premonstrátů Teplá*, s. 153.

³⁹ Tamtéž s. 154.

klasická díla. V menším množství jsou zastoupeny i exaktní vědy jako matematika či astronomie.⁴⁰

4.1.3 Paleotypy

V knižním fondu se nachází 746 paleotypů, tj. tisků od r. 1501 do roku 1539.

Na počátku 16. století působila v teplé knihovazačská dílna. V této době dochází k převazování starších tisků, které byly opotřebované. Tematicky jde především o teologická díla, polemiky s luteránstvím, díla Erasma Rotterdamského. Jsou zde ale i díla z jiných oborů astronomie, lékařství, aritmetiky apod. Objevují se také jazyková bohemika a germanika.

Zajímavé jsou také přípisky bývalých vlastníků knih, většinou šlo o tepelské kanovníky, opaty *Hausmanna* či *Mäusköniga*. Jsou zde i přípisky významných osobností, či osobností z jiných klášterů, což odkazuje na odkup knih opatem hrabětem *Trautmannsdorfem* po zrušení klášterů v josefínském období.

4.1.4 Archiv

Klášterní archiv je jeden z nejvýznamnějších u nás hlavně díky kontinuitě dochování nejstarších listin. Na rozdíl od jiných klášterů nebyly ztráty během husitství a třicetileté války tak velké. Klášterní archiv představuje optimální historický pramen pro mikrohistorické studie různých oborů.

Archiválie nebo také archivní materiál označuje písemnost vzniklou z kontinuální produkce ústředního aparátu, to je základní dělicí prvek od fondů knihovních.

Velmi důležitá je tepelská konventní pečeť z roku 1391.⁴¹

⁴⁰ Tamtéž s. 56.

⁴¹ Tamtéž s. 173.

Archiv obsahuje mnoho doplňujících materiálů, které vypovídají o životě v klášteře, jako např. farní kroniky, pamětní knihy, knihy kostelních účtů. Zajímavé jsou také hospodářské mapy.

V archivu také nalezneme cenné materiály k česko-německým národnostním vztahům a poválečným majetkovým posunům.

4.2 Muzejní sbírky

Sbírky klášterního muzea vznikaly postupně bez koncepce jako určité kabinety pro ukládání předmětů a zpočátku byly součástí knihovny. Od začátku 20. století došlo v Teplé k oddělení muzea a knihovny. Do sbírek kláštera patří také sochařská a malířská výzdoba. Jde o pozdně barokní díla významných umělců. Sbírkou obrazů obsahuje cyklus obrazů Hroznatovy legendy, 48 barokních podobizen tepelských opatů a dva Brandlovy originály. Některé obrazy zdobí konvent, kanceláře, prostory klášterního hotelu či muzejní expozici, některé jsou však poškozené a čekají na rekonstrukci. Cenné jsou i dřevěné knihovny. Sbírky obsahují také předměty užitého umění z porcelánu, ale i např. textilie. Klášter také schraňuje některé vzácné fyzikální přístroje, které svědčí o premonstrátské výzkumné tradici. Různorodost sbírek muzea představuje i nevelká numismatická kolekce obsahující historické mince i např. mince ražené při korunovacích, což dokazuje účast a tím váženost tepelských opatů na těchto speciálních akcích. Pozoruhodná je sbírka minerálů, kterou věnoval klášteru *J.W.Goethe*. A dále také sbírka hudebních nástrojů.

Mnoho sbírek se po nezákonném zrušení kláštera v roce 1950 ocitlo neznámo kde. Oficiální zpráva hovoří o tom, že „muzeum bylo přemístěno neznámo kam“⁴².

⁴² Hlinomaz, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 191.

5 ŠKOLSTVÍ

Zamýšlíme-li se nad historií školství, nelze opominout úlohu církve. Od období středověku patřila církev k nejvýznamnějším nositelům vzdělanosti. Základní důraz byl kladen na univerzitní vzdělání. Obecná vzdělanost širších vrstev v době, kdy ještě neexistovala povinná školní docházka, byla zajišťována právě existencí klášterních škol či městských škol, které byly spravovány kláštery.

Mimořádný význam pro naše školství mají tereziánské a josefínské reformy v 18. století. Hlavní myšlenkou reformy školství bylo podřídit vzdělávání státu a tím se narušila letitá církevní organizace školství. Z pohledu šíření gramotnosti byla tato reforma přínosná, protože vzniklo mnoho tzv. elementárních škol, a to trojího druhu, triviální (na venkově, české, orientované na praktické znalosti), hlavní (ve městech s vyučovacími předměty jako němčina, latina, zeměpis, geometrie, dějiny apod.) a normální (v zemských městech, německé). Střední školství a vysoké naopak reformami trpěly. Bylo omezeno na praktické vzdělávání pouze v němčině a pro univerzity znamenaly reformy jednoznačný úpadek. Situace na školách ovšem nebyla ideální, učitelé byli sami často nedostatečně vzdělaní lidé, tomuto trendu se vymykaly školy klášterní, které dosahovaly vysoké úrovně, a lze konstatovat, že kněží měli obecně rozhodující úlohu na intelektuálním životě tehdejší doby. Školské reformy byly koncipovány a do značné míry i realizovány významnými představiteli církve. Mimo jiné proto, že školy byly zakládány při jednotlivých farách, jejichž počet na konci tohoto století významně narůstal, na straně druhé však docházelo k rušení řádů, a tím k omezení vlivu církve v této oblasti školství. Právě klášterní škola v Teplé si však udržela svoji kontinuitu a téměř 200 let se podílela na šíření vzdělání.

K chodu kláštera v Teplé, zcela v duchu premonstrátského odkazu, vždy patřila také podpora vzdělanosti, nejdříve členů svých komunit později i širší podpora vzdělanosti i mimo klášterní budovy.

Již od vzniku kláštera se kněží vzdělávali přímo v klášteře. Jedním z prvních doložených žáků v Teplé, byl v 15. století žijící *Jan z Žatce*, kterému je připisováno jedno z nejvýznamnějších děl německé literatury *Dialog Ackermann aus Böhmen*.⁴³

V r. 1550 bylo zřízeno opatem, *Janem Kurzem* domácí teologické studium nižšího i vyššího stupně pro novice.⁴⁴ Škola vyššího stupně, dnešní střední škola, se nazývala gymnázium. Na tomto gymnázium, nebo též, domácím učilišti, studovali povinně všichni novici, ale mohli zde studovat i světští žáci, kteří nehodlali do kláštera vstoupit. Základními předměty byla filozofie, teologie, právo, církevní historie a další předměty. Vyučovali členové kanonie, kteří měli postavení profesorů.

Podpora vzdělání sahala i mimo zdi kláštera. Důkazem je existence školy, kterou založil opat *Mäuskönig* v městečku Teplá. Škola se nacházela v místě budovy dnešního městského úřadu.

Někteří tepelští premonstráti vyučovali také na plzeňském gymnáziu, které bylo založeno r. 1776, toto gymnázium později premonstráti převzali (r. 1804) a přitom bylo zrušeno tepelské klášterní gymnázium.⁴⁵

V 18. století začalo díky opatovi *Jeronýmovi Ambrosovi* fungovat klášterní gymnázium, zaměřující se na teologii, filozofii a matematiku.

Z hlediska podpory školství byla důležitá osobnost opata *Trautmannsdorfa*, který měl neopominutelnou zásluhu na zachování kláštera v době josefinismu. Opat podporoval osvícenský program všeobecné vzdělanosti. V roce 1773 založil tzv. normální školu v Teplé. Škola měla působit na zlepšení morálky lidu, zároveň zde žáci získávali praktické řemeslné a jiné dovednosti. V klášteře byla v r. 1782 latinská škola přeměněna na hlavní

⁴³ Janoušek, H, F. *Klášter Teplá minulost – současnost*, s. 23.

⁴⁴ Hlinomaz, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 44.

⁴⁵ Hoffmann, F. *Klášter Teplá, Plzeň, Mariánské Lázně*, s. 100.

normální školu⁴⁶. *Trautmansdorf* podporoval duchovní ale i nečleny řádu na studiích i jiných než teologických oborů, např. matematiky astronomie či lékařství. Nebál se prosazovat různé změny zcela v duchu osvícenství, které ovšem byly v rozporu s pohledem některých členů lpících na barokních představách o postavení církve, kteří hlavní smysl kláštera viděli ve službě Bohu uvnitř kláštera a dodržování klášterní řehole. Kláštery mají vychovávat nejen zbožné duchovní, ale také užitečné občany, proto také prosazoval kromě filozofie a teologie i ostatní vědy. Přínos tohoto opata je nesporný, díky jemu a jeho obratnosti, využívání styků u dvora se klášter nejen ubránil uzavření, ale naopak se stal centrem vzdělanosti.

Přínos na poli vzdělání nebylo jenom přímým působením na žáky, ale také literární činností učitelů. Právě díky existenci klášterních škol v 17. a 18. století se zachovalo mnoho kompendií z různých oborů- teologie, filozofie či matematiky, jejichž autory byli právě učitelé z klášterní školy.⁴⁷

Mimo již výše uvedené představitele připomeňme ještě činnost knihovníků kláštera. V souvislosti s podporou školství vyčnívá osobnost *Václava Jaroslava Vacka* (1838 – 1878), který jako katecha českých menšinových škol v Bečově a Teplé spolupracoval s českými učiteli a bojoval za udržení české menšinové školy v Teplé. Díky jeho zásluze byla založena státně subvencovaná hudební škola pro chudé talentované děti v Mariánských Lázních.⁴⁸

Důležitým rokem je rok 1805, kdy byly přiděleny klášteru do správy dva významné stánky vzdělanosti, filosofický ústav v Plzni, který představoval dvouleté přípravné studium dalších univerzitních oborů a o čtyři roky později šestitřídní gymnázium. Obě instituce sídlily v budově dnešní Státní vědecké knihovny v Plzni.⁴⁹

⁴⁶ Tamtéž s. 86.

⁴⁷ Janoušek, H. F. *Klášter Teplá minulost, současnost*, s. 24.

⁴⁸ Chaloupková, J. *Tepelský knihovník a hudební skladatel J. V. Vacek, O. Praem*, s. 108.

⁴⁹ Hlinomaz, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 72.

Plzeňský filozofický ústav a gymnázium měly německý vyučovací jazyk. V roce 1871/72⁵⁰ se z něj odloučilo samostatné české reálné gymnázium. Oborové zaměření bylo na klasickou filologii, studium krásné literatury, historie a matematiky, ostatní přírodovědné a technické předměty byly zastoupeny jen v malé míře.

V tomto období zde působilo mnoho českých profesorů, kteří se zasloužili o české národní obrození Plzeňska, v převážně národnostně německém konventu. Z profesorů uveďme alespoň dva *Josefa Vojtěcha Sedláčka*, matematika a klasického filologa a *Josefa Františka Smetanu*, fyzika, přírodovědce a historika. Zde napsali tyto národní buditelé své významné práce a učebnice. Na tomto gymnáziu také dokončuje středoškolská studia *Bedřich Smetana*. Plzeň byla v 19. století jedno z největších center česko-německého jazykového kontaktu a představovala i tradiční vzdělávací centrum pro obě etnické skupiny.

Plzeňský ústav se stal střediskem vědy, zbožnosti a vzdělání, což bylo velmi důležité, protože v této době ještě neexistovaly vědecké ústavy. V tomto ústavu bylo mnoho významných badatelů, kteří dosáhli výsledky ve svých oborech, někteří přešli na pražskou či vídeňskou univerzitu, čtyři z nich se stali rektory pražské univerzity. Tím přispívali k posilování vrstvy kvalifikované inteligence, což vedlo k růstu významu Plzně, jak po stránce kulturní, tak i ekonomické.

V Plzni bylo bezkonfliktní soužití obou etnik a obyvatelstvo města kolem poloviny 19. století bylo z větší části dvojjazyčné. Němčina byla vyučovacím jazykem na univerzitách, gymnáziích a hlavních školách, které byly ve větších městech monarchie, česky se vyučovalo jen na triviálních školách.

Současně existovalo v Plzni Německé státní gymnázium, na kterém působilo mnoho významných tepelských pedagogů, Němců i Čechů.

⁵⁰ Hoffmann , F. *Klášter Teplá, Plzeň, Mariánské Lázně* , s. 102.

Téměř stoleté působení tepelských premonstrátů v oblasti vzdělávání přispělo k formování inteligence obou národů v západočeské oblasti. Kladného hodnocení premonstrátské univerzity a úcty, které se toto zařízení těšilo lze nahlédnout z dobového tisku:

“Tato veliká Plzeňských obyvatelů láska k učenosti až podnes tam trvá. Neboť před několika léty nejednom [sic!] latinské menší školy, ale i mudrcká umění tam usadili, a k vyvedení toho dobrého umyslu [sic!] kněží řádu Premonštrátského z Tepelské kanonie dožádali, aby jak Plzeňskou mládež, tak i jiné tam přichozí [sic!] v obo-jím vyučovali, a tou cestou ji do chrámu všech umění uvádějíce, jak církvi Boží, tak i přemilé naší vlasti [sic!] užitečné oudy vychovali”⁵¹ (Dlabač 1818, s. 344).

Upokojena je v Plzni otcovská úzkostlivost, neboť se zde nacházejí i vyšší školní ústavy. [...] Mezi mnohé plzeňské přednosti patří zde sídlící školy, a to jak kvůli počtu, tak i v první řadě kvůli své kvalitě. Dobrá pověst, které se právem těší, je v průběhu dlouhých let tak upevněna, a tak obecně rozšířena a uznána, že se sem hlásí žáci z celých Čech, ba dokonce i z jiných zemí”⁵² (Kopetzky 1834, s. 5–8)

Národnostní otázka nebyla až do konce 19. století naléhavá. Češi působící v tomto německém prostředí se přizpůsobili a vyjadřovali se německy, jazykem liturgickým byla latina. Důležitý je také fakt, že klášter se nacházel v německé jazykové enklávě. Šlo o teritoriálně české vlastence, kteří pocházeli z tehdy německy jazykového prostoru Tepelska. Více jak třístaleté soužití v rámci Rakousko-Habsburské monarchie přineslo také pochopitelně dvojjazyčnost u většiny obyvatel. Přestože se od konce 19. století zostřovaly česko-německé vztahy v rámci boje o samostatnost, právě existence výše uvedených škol dokládá možnost bezproblémového soužití obou etnik.

⁵¹ Dlabač cit. dle Newerkla, S. M., s. 2.

⁵² Kopetzky cit. dle Newerkla, S. M., s. 2.

Následující neklidné období boje o samostatnost přináší pro činnost kláštera útlum v jeho činnosti. Z pohledu podpory vědy a školství má vznik samostatného Československa spíše negativní hodnocení, protože to, že se klášter nacházel v německé enklávě, přispělo v přerušení více než 120leté tradice. V roce 1921⁵³ tepelští profesoři ukončili učební závazky, a byli převedeni pod československou státní správu. Gymnázium zde sídlilo do roku 1924, kdy bylo zavřeno.

Na rozvoji školství se podílelo mnoho osobností spojených s klášterem v Teplé, opati, knihovníci, ale i mnoho bezejmenných osobností, které upadly v zapomnění, ale svojí každodenní činností také přispěly k šíření duchovního života v západočeské oblasti. Rovněž nelze opominout fakt, že klášter finančně podporoval chudé a nadané studenty a tím umožňoval vzdělání širším sociálním vrstvám.

Od r. 1990, kdy byl klášter vrácen původnímu majiteli- tepelské kanonii⁵⁴ se začíná opět obnovovat vzdělávací funkce kláštera, pochopitelně v jiné podobě. Probíhá setkávání dětí během prázdnin, které se během pobytu účastní náboženské výuky. Klášter spolupracuje se salesiánským střediskem v Plzni a organizuje poutě mládeže. Dává účastníkům možnost diskutovat o otázkách víry, pomáhá mládeži hledat své postavení ve světě, smysl života, což je v dnešní době, která je založená na úspěchu, na materiálních hodnotách velmi důležité.

⁵³ Hlinomaz, M. *Tepelský opat dr. Gilbert Johann Helmer*, s. 140.

⁵⁴ Janoušek, H, F. *Klášter Teplá-minulost a současnost*, s. 55.

6 VÝZNAMNĚJŠÍ OSOBNOSTI KLÁŠTERA TEPLÁ (VÝBĚR)

Klášter Teplá je spojen s mnoha význačnými osobnostmi, které svým přínosem pro vědu a vzdělání přesáhly oblast Tepelska, mnohdy i hranice tehdejší monarchie.

Co spojuje tyto osobnosti, které žily v různé době a věnovaly se různým vědním oborům? Všechny tyto významné lidi spojuje vzdělání, které jim bylo poskytnuto právě na půdě kláštera v Teplé, bezesporu právě duchovní prostředí ovlivnilo pozdější směřování těchto knihovníků, vědců, badatelů, učitelů. Na životě díle a odkazu těchto výjimečných lidí lze doložit, naplnění odkazu sv. Norberta i poslání řádu, přispívat k duchovnímu životu společnosti, šíření vzdělání a vědy.

Na půdě kláštera vyrostly osobnosti z různých vědních oborů, převažují filologové, bibliofilové, ale i zástupci exaktních věd matematici, astronomové. Mnoho z nich dosáhlo významného společenského postavení jako rektori univerzit či prefekti gymnázia, někteří naopak neopustili zdi kláštera a podporovali vědu soustavnou péčí o klášterní sbírky ať už v knihovně, archivu či péčí o muzejní sbírky.

Je velká škoda a ostuda národa, že mnoho osobností bylo umlčeno v době totality, které se jako jediné podařilo umlčet tento stánek vzdělanosti a duchovna a přerušit tak osmisetleté působení v duchovní oblasti stejně tak jako v oblasti vzdělání.

6.1 Filip Matěj Josef Klimeš (1809 -1886)

Mnoho tepelských knihovníků se věnovalo badatelské činnosti, pomocně vědním výzkumům, archivní a editorské i spisovatelské činnosti. Tyto osobnosti také přispívaly k budování mezioborových vztahů. Jedním z podobně všestranných osobností byl knihovník *Filip Klimeš*, který mimo své knihovnické činnosti, spolupracoval s historiky poloviny 19. století. *Klimeš* má velké zásluhy o blahořečení zakladatele Hroznaty. Shromáždil podrobné výpisy z pramenů

a literatury, opisy listin a excerpta z nich, chronologické seznamy zmínek o Hroznatovi a to nejen z české ale i cizí literatury⁵⁵.

6.2 Václav Jaroslav Vacek (1865-1935)

Velmi důležitou osobností pro tepelskou knihovnu a rozvoj vědy a školství byl Václav Jaroslav Vacek (1832-1878)⁵⁶, tepelský knihovník a hudební skladatel. Po maturitě odešel do premonstrátského kláštera, dále pokračoval ve studiu teologie a hudby v Innsbrucku. Vacek byl osobností vsutku všestrannou, pronikal i do tajů malířského umění, sbíral také památky lidové tvorby hlavně chodské a plzeňské, tím přispěl k uchování lidové tvorby, která čelila nejen civilizačnímu tlaku, ale v této oblasti také značné germanizaci. Stýkal se s vlasteneckými pracovníky a pomáhal organizovat kulturní akce. Díky faktu, že byl sám aktivním hudebníkem, byla na koncertech hrána také díla českých umělců. Aktivně také hájil zájmy národní české menšiny, která začínala být pod národnostním útlakem. Díky svému charismatu a neuvěřitelným všestranným schopnostem byl velmi oblíben mezi významnými osobnostmi, jako byli např. ředitel knihovny Národního muzea *dr.J.Volf*, ale mezi přáteli byli i zahraniční osobnosti a umělci. Nejvěrnější přátele měl ale v Plzni. Právem se řadí mezi vlastence a pokračovatele buditelské tradice profesorů plzeňského premonstrátského gymnázia *V.J.Sedláčka, J.F.Smetany a H.J.Karlíka*⁵⁷.

V období mezi dvěma válkami pokračoval *J.V.Vacek* ve vědecké i umělecké činnosti. Ve 30. letech se život české menšiny stal velmi obtížný. Němečtí nacionalisté a vedení kláštera podporovali snahy Němců o rozbití Československa a připojení Sudet k Německé říši⁵⁸. V této situaci se *Vacek* vzhledem k zdravotním potížím vzdává funkce knihovníka a učitele.

⁵⁵ Hlinomaz, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 214.

⁵⁶ Chaloupková, J. *Tepelský knihovník a hudební skladatel Jaroslav Vacek, O Praem*, s. 101.

⁵⁷ Tamtéž s. 106.

⁵⁸ Tamtéž s. 111.

Vacek zasvětil celý život vlastenecké práci, klášterní knihovně a hudbě. Když zemřel, byl nazván „posledním českým mohykánem a nejzápadnějším Čechem“⁵⁹.

Kromě své hudební, skladatelské činnosti se věnoval také ediční práci. Zabýval se průzkumem a studiem fondu, pátral po českých památkách. Zabýval se také zkoumáním rukopisů a knihovědy, hlavně historii knihtisku. Byl činný také jako žurnalista. Vacek byl ale především několik desetiletí knihovníkem a má nepopíratelné zásluhy na chodu klášterní knihovny. Spravoval hudební archiv, sbírku výtvarného umění. Měl na starosti bohemikální fond. Díky němu byly české kanovnické knihy po přestěhování všech sbírek kláštera vyčleněny do samostatných regálů na zvláštních signaturách. Vytvořil první jmenný lístkový katalog české a slovenské literatury⁶⁰.

Ve 20. letech byla knihovna zpřístupněna světským badatelům a začala se rozvíjet spolupráce s ostatními knihovnami a vědeckými institucemi. Zde je opět nutno zdůraznit činnost Vacka, který spolupracoval také s ostatními knihovníky a pomáhal zprostředkovávat kontakty badatelů, posílal studijní materiály apod. Opět zde zdůrazňoval české památky, protože měl o ně strach v německém prostředí kláštera.

Díky Vackovi vznikla i velmi prospěšná spolupráce s ředitelem Národního muzea dr. J.Volfem. Spolupracoval také s pracovníkem Státní hvězdárny v Praze O.Seydlem, při zprostředkování literatury a archivních materiálech o Aloisi M. Davidovi..

Vacek byl hrdý na příslušnost k českému národu, snažil se o vytvoření nové české kultury v příhraničí, což bylo v germanizovaném prostředí velmi obtížné.

⁵⁹Tamtéž s. 112.

⁶⁰Tamtéž s. 117.

Díky jemu pokračovala knihovna v kontaktech s českými kulturními centry, díky jemu byl historický bohemikální fond nově uspořádán a naposledy doplňován.⁶¹

6.3 Josef Stanislav Zauper (1784-1850)

Další významnou osobností spojenou s klášteřem v Teplé byl *Josef Stanislav Zauper*, klasický filolog a pozdější ředitel Filosofického ústavu a gymnázia v Plzni.

Jako všestranná osobnost byl okouzlen uměleckým a duchovním světem, sám literárně tvořil, ale sám se rozhodl pro kněžskou dráhu a vstoupil do premonstrátského kláštera v Teplé. Byl přijat do premonstrátského řádu s řádovým jménem Stanislav a vystudoval bohoslovectví. Po filozofii vystudoval *Zauper* teologii a filologii. Jeho nejznámější dílo je překlad Iliady a Odyseje do němčiny.

V roce 1809 se stal profesorem na tepelském gymnáziu v Plzni. Roku 1832 se stal prefektem gymnázia a po roce 1848 po zrušení prefektského titulu ředitelem gymnázia. V těchto funkcích musel přestat učit a cele se věnoval řízení gymnázia.

Zauper přestože byl národnostně Němec, patřil do skupiny česky mluvících Němců a byl v pravém slova smyslu patriot. Byl velmi tolerantní ke svým kolegům, kteří patřili a významným představitelům národního obrození.⁶²

Podpora vědy se naplno projevila v roce 1847, kdy začal *Zauper* s přáteli usilovat o vznik městského muzea v Plzni. Fond uvažovaného muzea měl vzniknout ze sbírek gymnázia a samotného města. Přestože muzeum nakonec vzniklo až za dlouhých třicet let, dávno po *Zauperově* smrti stejně jako

⁶¹Tamtéž s. 119.

⁶²Hoffmann, F. Klášter *Teplá, Plzeň, Mariánské Lázně*, s. 103.

Západočeská galerie, která vznikla až v roce 1954, obě tyto instituce považují rok 1847 za počátek vzniku části svého sbírkového fondu.⁶³

Přínosná byla také korespondence a pozdější osobní setkání a přátelství s *J.W.Goethem*. Kromě literatury je spojoval i zájem o meteorologii, mineralogii a optiku. *J. W. Goethe* věnoval klášteru sbírku nerostů, nasbíranou v okolí Mariánských Lázní.

6.4 Alois Martin David (1757-1836)

Spojení tohoto významného astronoma a pozdějšího ředitele pražské hvězdárny v Klementinu s klášterem v Teplé začala již v dětství, kdy byl jako mladý chlapec bydlící v malé vesničce, která patřila klášteru, doporučen řádovému knězi na vzdělávání v triviu, což byla běžná praxe. Poté byl připravován na vstup do klášterního gymnázia. Poté studoval v Praze filozofii, matematiku i teologii. Později zasáhl klášter opět do jeho života a to ve chvíli, kdy se rozhodl vstoupit natrvalo do premonstrátského řádu v Teplé, stal se profesem a přijal řádové jméno Alois⁶⁴. Na sklonku života se opět vrátil do kláštera, a zde i umírá.

Přestože se *David* věnoval práci v Praze a mnoho také cestoval, nezapomínal podporovat klášter Teplé. Zřídil zde dvě menší hvězdárny, jedna byla umístěna přímo v klášterní knihovně a druhá asi 10 km od kláštera. Přispěl také například k vybavení přístroji do fyzikálního kabinetu plzeňského gymnázia.

Význam *Davidova* přesáhl hranice tehdejšího soustání, stejně jako mnozí ostatní spolupracoval s kolegy v jiných zemích. Získával zahraniční zkušenosti, zasloužil se o vybavení pražské hvězdárny přístroji. Díky jeho práci byla vypracována nová přesná mapa Čech. *David* se podílel na vzniku map českých regionů, zahrnující rovněž mapu Chebska. Zabýval se rovněž meteorologií

⁶³ http://www.zpc-galerie.cz/cs/page/collections_history

⁶⁴ Hlinomaz, M.; Mildorfová, L. A. M. *David. K 250. výročí narození nejvýznamnější vědecké osobnosti Tepelska*, s. 125.

a jeho zásluhou byla vytvořena síť meteorologických stanic v rámci c. k. Vlastenecko- hospodářské společnosti.⁶⁵ Je považován za zakladatele astronomie a organizátora sítě meteorologických pozorovatel v Čechách. Je to osobnost, která svojí badatelskou vědeckou činností přesáhla hranice tehdejší monarchie. Jeho znalosti byly velmi různorodé, zahrnovaly nejen filozofii, matematiku, fyziku, ale také významné bylo působení v oblasti astronomie. Pod jeho jménem zaregistrovala Mezinárodní astronomická unie v USA planetku.⁶⁶

David spolupracoval se zahraničními odborníky, uskutečnil několik zahraničních vědeckých cest, ale přesto se snažil o podporu české vzdělanosti, zůstával českým patriotem. Bojoval například neúspěšně o zřízení hvězdárny v Praze, na Petříně.

Význam Davidovy osobnosti podtrhává fakt , že je připomenut i v publikaci *Velké dějiny zemí Koruny české* takto : „ *P.Martin (Alois) David, zakladatel geodetické astronomie a organizátor celé sítě meteorologických pozorovatelů v Čechách, jež tak v těchto oborech předstihly všechny země habsburské monarchie*“.⁶⁷

6.5 Chrysostomus Laurentius Pfronger (1751-1812)

Velmi všestrannou osobností byl také pozdější opat *Chrysostom Pfronger*. Vstoupil do kláštera v Teplé v době osvícenských reforem, kdy probíhala diskuze o dalším směřování kláštera, zda setrvat na konzervativním pojetí či přijmout radikální názory, ztotožňující se se změnou pojetí úlohy církve. Sám se zařadil mezi představitele radikálního křídla v klášteře, které požadovalo přiblížení náboženství vědě. V Teplé studoval na gymnáziu a poté v Praze filozofii, později se stal děkanem filozofické fakulty, a posléze rektorem. Současně se věnoval intenzivní práci v klášteře. Klášter viděl jako centrum

⁶⁵ Tamtéž s. 131.

⁶⁶ Tamtéž s. 128

⁶⁷ Hlinomaz, M.; Mildorfová, L. A. *M. David. Ke 250. výročí narození nejvýznamnější vědecké osobnosti Tepelska*, s. 124. Cit. Bělina, P.; Kaše, J.; Kučera, J. P., *Velké dějiny zemí Koruny české*.

vzdělání a věd. Sám přispěl mnoha pracemi z oblasti filozofie, teologie. Zabýval se ve svém bádání ale také problémům na praktické rovině jako je postavení církve, výchova lidu a školství.

Pfronger představoval člověka, který byl přesvědčen o správnosti osvícenských myšlenek a snažil se dát je do souladu s funkcí a fungováním církve.

Byl činný také na poli historie, viděl zdroj pro budoucnost právě v moudrosti a zkušenosti z minulosti. Vydal *Vlastenecké církevní dějiny*, s mezníky rokem 1348 a 1620.⁶⁸ Přádal přednášky o církevních dějinách. Svoji činností se zapsal také na poli filozofickém. Vedl filozofické přednášky na obnoveném klášterním učilišti a na plzeňském gymnáziu. Později ze svého postoje, který by se dal označit, jako osvícenský radikalismus dospěl k umírněnému katolickému osvícenství, tím se dostal do izolace, protože mu bylo vytýkáno opuštění myšlenek osvícenství, ale naopak mladší generaci připadal jeho přístup již překonaný.

Celkově se snažil o obrodu církve a kláštera, zdůrazňoval úlohu klášterů v dávné minulosti: “ *Kláštery kdysi vyrvaly Německo (Deutschland) z barbarství a vzdělaly je. V současné době je Německo znovu ohroženo duchem nepřátelským víře a kláštery mají obdobnou úlohu jako v počátcích. Mají být školou věd a seminářem učitelů a duchovních správců*“⁶⁹.

V roce 1804 převzal filozofický ústav v Plzni, kde se mu podařilo uskutečňovat své představy o úloze klášterů a pěstování vědy.

Výčet osobností by nebyl úplný bez alespoň letmé zmínky o českých obrozeneckých profesorech, jejichž život byl spojený s gymnáziem a Filozofickým ústavem v Plzni. Jde především mimo již výše zmíněného

⁶⁸ Hoffmann, F. *Kláster Teplá, Plzeň, Mariánské Lázně*, s. 91.

⁶⁹ Hoffmann, F. *Kláster Teplá, Plzeň, Mariánské Lázně*, s. 92.

Stanislava Josefa Zaupera o dr. Josefa Vojtěcha Sedláčka, profesora na plzeňském gymnáziu či plzeňského přírodovědce dr. Josefa Františka Smetanu.

Mimo českých učenců, působilo v klášteře také mnoho Němců. Na půdě kláštera nebyl jazykový či nacionalistický problém vyhraněn, a tak zde kooexistovali jak čeští, tak němečtí badatelé např. historik *V. Schilling*, *A. Hackenschmidta*, či *R. Köple*, autor monografií o klášteře Teplá a Kladruby.

7 ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo zmapovat a popsat přínos premonstrátského kláštera v Teplé pro vědu a školství.

V úvodní části jsme vymezili, kde a za jakých okolností řád premonstrátů vznikl, a osvětlili jeho spiritualitu. Klášter vznikl v době probíhající gregoriánské reformy, jejímž jedním z hlavních aspektů bylo vedle liturgického života také zakládání škol a podpora vzdělání. Rovněž osoba zakladatele sv. Norberta a jeho pohnutky pro založení kláštera zosobňují příslib duchovní podpory.

Dále jsme se zaměřili na příchod premonstrátů do českých zemí a založení prvního premonstrátského kláštera na pražském Strahově, ale hlavně, což je z pohledu cíle práce stěžejní, založení kláštera v Teplé v roce 1120. Představíme si osobu sv. Hroznaty, zakladatele kláštera Teplá.

Po teoretickém úvodu a částečné exkurzi do historie jsme se zaměřili na knihovnu kláštera, která byla hlavním centrem vzdělanosti. Provedli jsme pohled očima několika autorů na stěžejní zachované tisky, ale i letmé nahlédnutí do archivu a ostatních muzejních sbírek.

Následuje stručný nástin historie podpory školství. Uvádíme vývoj podpory školství, pohled na jednotlivé typy škol v různých historických obdobích. Zmiňujeme některé významné osobnosti, které podporovaly či se přímo zasloužily o budování či chod jednotlivých typů škol, stejně jako o podporu nadaných žáků.

Stěžejní částí je pokus analyzovat, jak jednotlivé osobnosti přispěly k rozvoji vědy a školství. Dle zkoumání života a díla některých osobností jsme došli k závěru, že každá osobnost byla nějakým způsobem zasažena spiritualitou/duchem kláštera, duchovním poselstvím premonstrátského řádu, tj. odkazem sv. Norberta, jehož nedílnou součástí je podpora vzdělání. Výčet badatelů a učenců není pochopitelně úplný, ale zahrnuje osobnosti z různých

historických období věnující se různým oborům. Nejvíce jsou zmíněni knihovníci a opati, jelikož svým přímým působením jsou v největší míře propojeni s klášteřem. Významný přínos lze ale pozorovat i u osobností, které působily mimo klášter, jako například rektori či profesori na školách.

Právě důraz na podporu vědy a školství se objevuje v dílech jednotlivých odborníků zabývajících se životy a osudy některých vybraných opatů, knihovníků či badatelů z jiných odvětví, a jeví se jako stěžejní.

Z analýzy nashromážděných údajů je přínos pro vědu a školství nesporný. Myslím si, že se nám podařilo podhalit něco ze života premonstrátského řádu, výsledek našeho bádání není samozřejmě definitivní a vyčerpávající. Přestože se klášteru v Teplé věnuje několik velmi kvalitních publikací, mnoho faktů ze života kláštera ještě čeká na důkladné bádání. Domníváme se, že právě mladí řeholníci by mohli přispět nějakým dílem, které by bylo zajímavé i tím, že by bylo psané pohledem nové generace.

Závěrem lze vyjádřit naději, že dnešní tepelské řeholní společenství najde oporu pro svoji činnost u kompetentních lidí, kteří jsou si vědomi důležitosti podpory subjektů, které nejsou ekonomicky přínosné, ale mají nenahraditelnou funkci ve společnosti z pohledu podpory vědy a šíření duchovní osvěty, a jsou nezastupitelné také svým historickým odkazem. Věřme, že se podaří obnovit ještě dosud zpustlé a neobyvatelné části kláštera, aby odkaz svatého Hroznaty, který dokázal přežít osm set let mnohdy velmi těžkých období, přežil také 21. století.

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

BÄUMLOVÁ, Michaela. KULOVÁ, Zuzana. *Item Plures et alios libros, Knihy kláštera Teplá ve fondech Národní knihovny České republiky*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2009. ISBN 978-80-7050-578-6.

BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve českých zemí. II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*. Praha: Libri, 2003. ISBN 80 - 7277-086-1

HLINOMAZ, Milan. *Klášter premonstrátů Teplá*. Karlovy Vary: Státní okresní archiv, 2003. ISBN 80-239-0337-3.

HLINOMAZ, Milan. *Klášter premonstrátů Teplá*. In: Historický sborník Karlovarska VI. Státní okresní archiv v Karlových Varech, 1998. ISSN 1210-9401.

HLINOMAZ, Milan. *Tepelský opat Dr. Gilbert Johann Helmer*. In: Historický sborník Karlovarska I, Karlovy Vary, Státní okresní archiv. 1993.

HLINOMAZ, Milan. MILDORFOVÁ, Lucie. *Alois Martin David. Ke 250. výročí narození nejvýznamnější vědecké osobnosti Tepelska*. In: Sborník muzea Karlovarského kraje 16. 2006. s. 123-140.

HOFFMANN, František. *Klášter Teplá, Plzeň, Mariánské Lázně*. In: Minulosti západočeského kraje. Sv. 36. Plzeň: 2001, s. 81-108.

HROZNATA František Janoušek O.Praem. *Klášter Teplá: minulost – současnost*. Třebíč: ARCA Jimfa , 1993. ISBN 80-85766-05-1.

CHALOUPKOVÁ, Jana. *Tepelský knihovník a hudební skladatel Václav Jaroslav Vacek, O. Praem*. In: Sborník Chebského muzea 1998. 1. vydání 1999. ISSN 1211-9210, ISBN 80-85018-17-9.

NEWERKLA, Stefan Michael. *Bohemistyka* 2003, nr 1, ISSN 1642–9893.

Webové stránky kláštera Strahov ([http:// www.premostrati.org](http://www.premostrati.org), 3. 3. 2012)

Webové stránky Západočeské galerie ([http:// www.zpc-galerie.cz](http://www.zpc-galerie.cz), 20. 2. 2012)

Webové stránky kláštera Teplá ([http:// www.klastertepla.cz/](http://www.klastertepla.cz/), 14. 2. 2012)

9 RESUMÉ

The aim of this thesis work was to reveal the aspects and the range of the Tepla Monastery's influence in the field of education and science.

In the introduction some basic facts including history, reason and circumstances of Premonstratensian order establishment are being presented. Next part is dedicated to the personalities of order's founders both in France St. Norbert and Blessed Hroznata in Czech lands.

The monastery was founded in the 12th century by the Bohemian lord Hroznata because of his absence in the crusade. He promised to the Pope that he would compensate the church for his failure by founding a monastery. He stood by his promise and started construction work near the Tepla settlement.

Looking into the order's spirituality we are able to track the first support of science as one of order's principles – its activity. The activity has been associated with education, teaching and founding new schools since the very beginning of Tepla Monastery existence.

The most important part of the monastery life, not to mention its sacral role, is without doubt, its precious manuscript library. Many special printed matters are being kept there. Some short information on library's collected works are mentioned.

Beside the bibliophile activity we can admire and respect unflagging support of education which has been running through centuries not only by offering education to the members of the order but also to other public. Founding schools of all levels and also supporting gifted students on studies at various universities is another way of broadening education by Premonstratensian order.

Many outstanding personalities arose on this base - by the education given to them or by other help of Premonstratensian order. The thesis work

ends by a short list of some of the great personalities connecting with Tepla Monastery - abbots, librarians and teachers.

After presenting all these facts, it is clear that Premonstratensian Monastery in Tepla has contributed to a large extent to the culture and spiritual development not only in Tepla but in the whole West – Bohemian region. Let's hope this effort will find some continuators nowadays.

10 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I Obrazová příloha

Příloha II Bakalářská práce v elektronické podobě ve formátu PDF

11 PŘÍLOHY

Příloha I Obrazová příloha

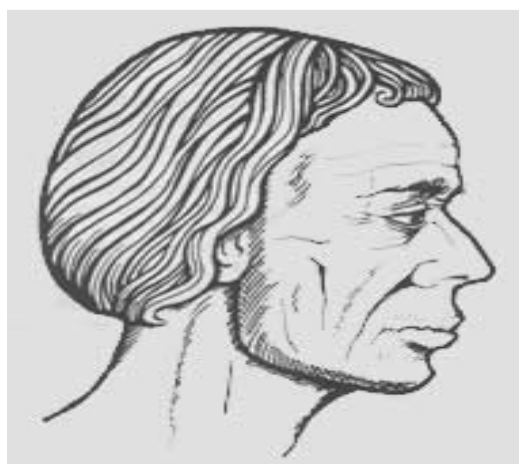
Obrázek č. 1: klášter Teplá

autor: Michaela Šišková

Obrázek č. 2: knihovna

Zdroj: <http://www.hroznata.info/hroznata.htm>

Obrázek č.: Blahoslavený Hroznata

Zdroj: <http://www.hroznata.info/hroznata.htm>

Obrázek č. 4: *Hroznatova závět (1197), která je pokládána za zakládací listinu kláštera Teplá*

Zdroj: <http://www.hroznata.info/hroznata.htm>